

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(10) сәуір-маусым 2017

ISSN 2710-3994

EDU.E-HISTORY.KZ
электрондық ғылыми
журнал

EDU.E-HISTORY.KZ
электронный научный журнал

EDU.E-HISTORY.KZ
electronic scientific journal

Құрылтайшы:

Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Басредактор

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы

Редакциялық алқа:

Р. Абдуллаев (Өзбекстан), Н. Аблажей (Ресей), Б. Аяған, М. Әбусейітова, С. Әжіғали,
Н. Әлімбай, Б. Байтанаев, Қ. Жұмағұлов, Ғ. Кенжебаев, Б. Көмеков,
Мансура-Хайдар (Үндістан), Р. Масов (Тәжікстан), Ә. Мұқтар, В. Плоских (Қырғызстан),
Ю. Петров (Ресей), О. Смағұлов, Сон Ен Хун (Оңтүстік Корея), Е. Сыдықов,
У. Фиерман (АҚШ), А. Чубарьян (Ресей)

Жауапты редактор:

З. Төленова

Редактор:

Р. Көбеев

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы,

Алматы қ.,

Шевченко көшесі, 28,

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты,

«Edu.e-history.kz»

электрондық ғылыми журналының редакциясы

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Электрондық мекен-жай: <https://edu.e-history.kz/>

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің
Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2014 ж. 29 қазанында тіркелген.
Тіркеу нөмірі № 14602-ИА. Жылына 4 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге
түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.

Учредитель и издатель:

РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Главный редактор

Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Р. Абдуллаев (Узбекистан), Н. Аблажей (Россия), Б. Аяган, М. Абусейтова, С. Ажигали,
Н. Алимбай, Б. Байтанаев, К. Жумагулов, Г. Кенжебаев, Б. Комеков,
Мансура-Хайдар (Индия), Р. Масов (Таджикистан), А. Муктар, В. Плоских (Кыргызстан),
Ю. Петров (Россия), О. Смагулов, Сон Ён Хун (Южная Корея), Е. Сыдыков,
У. Фиерман (США), А. Чубарьян (Россия)

Ответственный редактор:

З. Толенова

Редактор:

Р. Кубеев

Адрес редакции:

050010, Республика Казахстан,
г. Алматы,
ул. Шевченко, 28.

Институт истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова,
«Edu.e-history.kz»

Редакция электронного научного журнала

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Сайт журнала: <https://edu.e-history.kz/>

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство о регистрации:
№ 14602-ИА от 29.10.2014 г. Публикуется 4 раза в год (в электронном формате).

При повторной публикации статей, съемке на микрофильмах и других копиях необходимо
обязательно ссылаться на журнал.

Founder and publisher:

RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology"
of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of
Kazakhstan

Editor-in-chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Editorial board:

R. Abdullaev (Uzbekistan), N. Ablazhey (Russia), B. Ayagan, M. Abuseyitova, S. Azhigali,
N. Alimbai, B. Baitanaev, K. Zhumagulov, G. Kenzhebaev, B. Komekov,
Mansura-Khaidar (India), R. Masov (Tajikistan), A. Muktar, V. Ploskikh (Kyrgyzstan),
Y. Petrov (Russia), O. Smagulov, Song Yong Hoon (South Korea), E. Sydykov,
W. Fierman (USA) , A. Chubaryan (Russia)

Executive editor:

Z. Tolenova

Editor:

R. Kobeev

Editorial address:

050010, Republic of Kazakhstan,
Almaty,
28 Shevchenko Str.
Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology,
«Edu.e-history.kz»
Editorial electronic scientific journal
Phone: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59
E-mail: edu.history@bk.ru
Journal website: <https://edu.e-history.kz/>

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and
Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, r
egistration certificate:

No. 14602-IIA dated October 29, 2014. The journal is published 4 times a year (in electronic
format).

When re-publishing articles, shooting on microfilm and other copies, it is necessary to refer to the
journal.

ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАРАШАЙ ЖӘНЕ БАЛҚАР ЭТНОСЫНЫҢ САНЫ МЕН ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОРНАЛАСУЫ

Бейсегулова А.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Қазақстан, Алматы) Философия ғылымдарының докторы (Ph.D),
аға оқытушы

E-mail: beysegulovaak@gmail.com

Аңдатпа. Мақалада Қазақстандағы балқар және қарашай этносының саны мен орналасуы қарастырылады. Автор қарашай-балқарлардың өсу динамикасын санақ материалдарын пайдалана отырып әртүрлі кестелермен көрсеткен. Арнайы деректер мен статистикалық мәліметтер берілді.

Түйін сөздер: қарашай, балқар, Солтүстік Кавказ, халық санағы, этнос, миграциялық үдерістер, КБАР, ҚЧАО

ЧИСЛЕННОСТЬ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КАРАЧАЕВСКОГО И БАЛКАРСКОГО ЭТНОСА В КАЗАХСТАНЕ

Бейсегулова А.

КазНУ им. аль-Фараби (Казахстан, Алматы), Доктор философских наук (Ph.D), старший преподаватель

E-mail: beysegulovaak@gmail.com

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы количества и месторасположение этносов балкар и карашай. Автор описывает динамику роста карашай-балкаров различными таблицами, используя материалы переписи населения. Также, предоставляются специальные факты и статистические данные.

Ключевые слова: карачаеи, балкар, Северо-Кавказская, перепись населения, этнос, миграционные процессы, КБАР, КЧАО.

NUMBER AND GEOGRAPHICAL LOCATION OF KARACHAY AND BALKAR ETHNIC GROUPS IN KAZAKHSTAN

Beysegulova A.

Al-Farabi Kazakh NU (Almaty, Kazakhstan) Doctor of Philosophy (PhD), senior lecturer

E-mail: beysegulovaak@gmail.com

Abstract. The article describes quantity and location of Balkar and Karashay ethnoses. The dynamics of growth described by different tables, using enumeration data. Also special facts and statistical data are provided.

Keywords: Karashay, Balkar, North Caucasus, census, ethnicity, migration processes, KBAR, KChAR

Кіріспе

Солтүстік Кавказды мекен еткен қарашайлар мен балкарлар өзіндік ерекше мәдениет қалыптастырған ұлт болып табылады. Бұл екі этностың бірге аталуы да өзіндік мәні бар, себебі бір-біріне өте жақын туыс халық болуы қарашай-балқар болып аталуына негіз болды.

XIX ғасырдың бірінші жартысында қарашай жерін патшалы Ресей түгелдей өзіне қаратып, жергілікті шаруаларды шұрайлы жерлерінен күштеп ығыстыра бастады. Тонау мен қуғын сүргінге ұшыраған халық басына зобалаң түсті. 1861 жылы Столыпинның аграрлық реформасы жылдарында шаруалар аз ғана жерін казак-орыстарға беріп қойды. Джегутта, Хурзук, Теберда ауылдарында шаруалар көтерілісі болды. Көптеген халық шетел асты. Қазіргі Кабардин Балқар Автономиялы Республикасы мен Қарашай-Черкес Автономиялы облысына, яғни төрт халыққа бөлінген жер көлемі 26,6 шаршы километр ғана. Бұл олардың ата қонысының аз ғана бөлігі [1, 118–119-бб.].

1926 жылғы санақ материалдарына қарайтын болсақ Қарашай автономиялы облысында 94030 адам болған. Оның балығы ауылдық жерерді мекен еткен, яғни санақ материалдарында қалалық қарашайлардың деректері көрсетілмеген. Дәл сол санақ материалдында Кабардин Балқар автономиялы Республикасында барлығы 230995 адам өмір сүрген. Соның 16173 қалалық тұрғындар болса, 214822 адам ауыл тұрғындары болды [2, с. 58–59]. Бұл мәліметтер толық этностарды ерекшелеп көрсетпегенімен халықтың саны мен қоныстану аймақтарына көз жүгіртуге мүмкіндік береді.

1939 жылғы санақ материалдары бойынша Бүкілодақ бойынша қарашайлардың саны 75753 адам болған, соның 5561 қала тұрғыны болса, 70202 адам ауылдық жерлерде өмір сүрген. Бұл жерден байқайтынымыз қарашайлар ежелден ауыл шаруашылығымен, егін егіп, бақша өсіргендігін көрсетеді. Сол санақ материалында балқарлардың жалпы саны 42685 адам болып көрсетілсе, соның 1788 ғана қалалық болып көрсетіліп, 40897 балқар ауылдық жерде тұратындығын көрсеткен [2, с. 114]. Балқарлардың да орналасу аймағына қарай шаруашылық дағдысы белгілі екені анық. Ал 1939 жылғы санақ бойынша РСФСР жеке қарайтын болсақ, онда балқарлардың үлесі 41960 болып көрсетіліп, 1320 қалалық, 40640 ауылдық болып белгіленген. Ал қарашайлықтар 74500 деп жалпы санын көрсетсе, соның 4731 қалалық, 69769 адам ауылдық екені көрсетілген [2, с. 115]. Ескеретін мәселе бұл көрсеткіш КСРО-ның жалпы көрсеткішінен көп ерекшеленбейді, себебі қарашай-балқарлар автономиялық облыстарда мекендеді.

Жекелей қарастыратын болсақ, Орджоникидзевский край бойынша барлығы 73656 қарашай мекендеген. Соның 4341 қалалық, 69315 ауылдық аймақтарда өмір сүрген. Соның ішінде Қарашай автономиялы облысында 70301 қарашай тіркеліп, оның 2300 қалалық, 68001 ауылдық болған [2, с. 116]. Балқарларға келетін болсақ Кабардин-Балқар Автономиялы Республикасында барлығы 40747 балқар болып, соның 869 қалалық, 39878 ауылдық тұрғындарға жатқызылған [2, с. 122]. Бұл 1939 жылғы санақ мәліметтері бойынша қарашай-балқарлардың әлі де болса күштеп қоныс аударуға ұшырамай тұрған кездегі көрсеткіштері болатын. Алайда тек санаулы жылдардан кейін ғана осы екі туыс елдің орналасуы мен өсу динамикасы күрт өзгерістерге ұшырады.

1-кесте. 1989 жылғы санақ бойынша балқарлардың Қазақстандағы саны мен орналасуы [3, с. 440]

Облыс	Адам саны	%
Қазақстан	2949	100,0
Ақтөбе	60	2,0
Алма-ата	662	22,3
Шығыс-Қазақстан	9	0,3
Гурьев	76	2,6

Жамбыл	589	19,2
Жезказған	2	0,1
Қарағанды	68	2,3
Қызылорда	21	0,7
Көкшетау	139	4,7
Қостанай	62	2,1
Павлодар	323	10,9
Солтүстік-Қазақстан	18	0,6
Семей	15	0,5
Талдықорған	120	4,0
Орал	32	1,1
Целиноград	269	9,1
Шымкент	105	3,5
Алма-Ата қ.	379	13,4

Кестеден байқап отырғанымыздай 1989 жылғы санақ бойынша Қазақстан бойынша 2949 балқар болған. Соның 13,4 % Алматы қаласында тіркелген болса, 86,6 % балқар басқа аймақтарда мекендеген. Дегенмен көрсетілген облыстарды салыстырып қарағанда Алматы облысында 22,3 %, Жамбыл облысында 19,2 %, Талдықорған облысында 4 %, Шымкент облысында 3,5 % балқарлар мекендеген. Бұл көрсеткіштердің нәтижесінде бұл этностың көпшілігі оңтүстік облыстарды мекендегенің байқатады. Бұл олардың шаруашылық жағдайына да байланысты болуы керек. Себебі, 1939 жылға дейінгі санақ материалдарындағы мәліметтер бойынша балқарлардың көпшілігі ата-мекендерінде жүргенде ауылдық жерлерді мекендеген, соның ішінде ауыл шаруашылығымен айналысқан. Сондай-ақ Солтүстік Кавказдың табиғи климаттық жағдайлары да біздің оңтүстік облыстардың таулы аймақтарына ұқсас болып келеді. Осының нәтижесінде балқарлар үшін оңтүстік облыстарды мекендеген тиімді болды және бейімделу тұрғысынан жеңіл болды десек қателеспейміз.

Солтүстік аймақтардағы балқарлардың қалыптасуын 1944 жылғы депортациямен тікелей байланыстырсақ болады. КСРО НКВД тасымалдау бөлімінің бастығы, мемлекеттік қауіпсіздік комиссары Аркадьев КСРО халық комиссарының орынбасары, мемлекеттік қауіпсіздіктің 2-дәрежелі комиссары Чернышевке былай баяндайды, «Орджоникидзенск темір жолынан балқарлықтарды тиеген соңғы СК-455 эшелон 23 наурыз күні 1944 жылы белгіленген аймаққа Омбы темір жолына келіп, жолда Маралды, Шербакты, Павлодар станцияларында адамдардың түсірілді». Жалпы тиелген 14 эшелонда 37618 адам болған. Олар Фрунзе облысына – 5446 адам, Ыстықкөл облысына – 2702 адам, Семей облысына – 2742 адам, Алматы облысына – 5278 адам, Ош облысына – 5512 адам, Жалал-Абад облысына – 2650 адам, Павлодар облысына – 2614 адам, Ақмола облысына – 5124 адам, түсірілген [4].

Жалпы сол жылдары Қазақстанға 4660 балқар отбасы қоныс аударған, ол 25000 адамды құрады. Ал Қырғызстанға 4178 отбасы келіп, 16516 адам болды [5, с. 241].

2-кесте. 1989 жылғы санақ бойынша Қазақстандағы қарашайлардың саны [3, с. 483–484]

облыс	Адам саны	% үлесі
Қазақстан	2057	100,0
Ақтөбе	21	1,0
Алма-Ата	78	3,8
Шығыс-Қазақстан	8	0,4
Гурьев	60	2,9
Жамбыл	950	46,2
Жезқазған	34	1,7
Қарағанды	95	4,6
Қызыл-Орда	15	0,7

Көкшетау	17	0,8
Қостанай	15	0,7
Павлодар	8	0,4
Солтүстік-Қазақстан	16	0,8
Семей	23	1,1
Талдықорған	17	0,8
Орал	11	0,5
Целиноград	43	2,1
Шымкент	536	26,1
Алма-Ата қ.	110	5,4

1989 жылғы санақ бойынша қарашайлар еліміздің барлық облыстарын мекендеген. Соның ішінде Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарында сан жағынан басым болған. Мысалы, Жамбыл облысында 950 қарашайлық қоныстанып, бұл еліміздегі барлық қарашайлардың 46,2 % құрады. Ал Шымкент облысында (қазіргі Оңтүстік Қазақстан облысы) 536 қарашай мекендеп, жалпы көрсеткіштің 26,1 % құрады. Бұл ретте қарашайлықтардың оңтүстік облыстарда көптеп қоныстанып, осы аймақтардан басқа облыс орталықтарына қоныс аудару үрдістері аз болғанын байқаймыз. Керісінше балқарлармен салыстырғанда қарашайлардың ішкі миграциялық үрдістерге белсенді қатыспағанын байқаймыз. Ал балқарлардың (1-кесте бойынша) қоныстануы мен ел ішіндегі миграциялық үрдістерде белсенді болғанын көруге болады.

Жоғары да кестелерден 1989 жылғы санақ мәліметтері бойынша қарашай мен балқарлардың аймақтарға орналасуындағы үрдістерді байқадық. Ал енді 1970 жыл мен 2009 жж. аралығындағы балқарлар мен қарашайлардың сандық көрсеткіштеріне тоқталғанды жөн көреміз. Себебі, екі этностың да еліміздегі демографиялық жағдайы күрделі құбылыстарға толы.

3-кесте. Қазақстандағы балқарлардың 1970–2009 жж. санақ материалдарындағы сандық көрсеткіштері [6, с. 4, 6, 9–10, 12, 16–17, 19]

Этнос	жылдар				
	1970	1979	1989	1999	2009
балқарлар	2714	2258	2926	2079	1798
Өсуі мен кемуі (–) 2009 ж.					
балқарлар	–916	–460	–1128	–281	
Қала тұрғындары					
балқарлар	993	886	1327	776	632
Өсуі мен кемуі (–) 2009 ж.					
балқарлар	–361	–254	–695	–144	
Ауыл тұрғындары					
балқарлар	1721	1372	1599	1303	1166
Өсуі мен кемуі (–) 2009 ж.					
балқарлар	–555	–206	–433	–137	

Бұл көрсетілген санақтарда балқарлардың өсуі мен кемуіне көз жеткіземіз. Мысалы 1970 жылғы мәліметте балқарлар 2714 адам болса, соның 993 қалада тұрған, керісінше 1721 балқар ауылдық жерді мекендеген. Ал 1979 жылғы санақта 2009 жылғы санақ мәліметімен алып қарағанда –460 адам, яғни 2258 адамды құраған. Осы тұста қала да және ауылдық аймақтарда да балқарлықтардың азайғанын көруге болады. 1989 жылғы санақта алдыңғы санақтарға қарағанда сан жағынан өсті. Бұл әсіресе қаладағы балқарлардың санының өскендігін байқаймыз. Алайда кейінгі 1999 жылғы санақта республика бойынша 2079 адамды құрап, оның 776 адамы қалалық, ал 1303 балқар ауылдық жерде тіркелген. Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдары миграциялық үрдістер балқарларды да айналып өтпеді. Санақтан көріп отырғанымыздай көпшілігінде 1999 жылғы және 2009 жылғы санақтарда қалалық балқарлар күрт азайған. Бұл жағдайды сол

жылдары қалада тұратын өзге этнос өкілдерінің өз елдеріне немесе Ресейге көшуімен байланыстыруға болады. Ауылдық балқарлардың бірқатарының сақталуы және елімізде қалуы олардың шаруашылық жағдайына да байланысты болуы мүмкін. Сонымен қатар, бұл мәселеге аралас некенің де әсері болуы ықтимал.

4-кесте. Қазақстандағы қарашайлардың 1970–2009 жж. санақ материалдарындағы сандық көрсеткіштері [6, с. 4, 6, 9–10, 12, 16–17, 19]

Этнос	жылдар				
	1970	1979	1989	1999	2009
қарашайлар	2447	2082	2038	1400	995
Өсуі мен кемуі (–) 2009 ж.					
қарашайлар	–1452	–1087	–1043	–405	
Қала тұрғындары					
қарашайлар	719	647	794	529	389
Өсуі мен кемуі (–) 2009 ж.					
қарашайлар	–330	–258	–405	–140	
Ауыл тұрғындары					
қарашайлар	1728	1435	1244	871	606
Өсуі мен кемуі (–) 2009 ж.					
қарашайлар	–1122	–829	–638	–265	

Кестеден көріп отырғанымыздай еліміздегі қарашайлардың 1970 жылдан 2009 жыл аралығындағы санының өсуі мен кемуі көрсетілген. Алайда бұл екі этнос өкілдеріне де тән құбылыс айтарлықтай сан жағынан өспеген. Сондай-ақ санақ мәліметтері қарашайлардың көпшілігі ауылдық жерлерде мекендегенін байқатады. Соңғы 2009 жылғы санақ мәліметіне қарағанда елімізде барлығы 995 қарашай тіркеліп, оның 389 қала тұрғыны, 606 қарашай ауылдық жерлерде тіркелген. Бұл көрсеткіштерден шығатын қорытынды, қарашайлар мен балқарлардың 1957 жылдары реабилитациядан кейін Солтүстік Кавказға қайта көшу үрдістері болған. Себебі 1944 жылы жоғары да көрсеткендей Қазақстанға 25000 балқар күштеп қоныс аударылған. Ал осы сандық мәліметтің 20 жыл аралығында күрт төмендеуі сол жылдардың саяси және экологиялық жағдайларына тән емес. Сондықтан дәл осы тұста тек миграциялық үрдістер болды. Алайда еліміздің оңтүстік аймақтарында қалған қарашай-балқарлар осы күнге дейін Қазақстанның дамуын өз үлестерін қосып келеді. Бұл біртұтас түркі халықтарының туыстық бірлігін көрсетеді. Қазірде сол нәубет жылдары елімізге келген қарашай-балқарлардың және 1957 жылдары қайта көшкен қарашай-балқарлардың арасында байланыстар өте тығыз десек болады. Оның негізгі алғышарты Қазақстанның тәуелсіздік алуы болып табылады. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін еліміздегі көптеген этностардың тарихи отанымен байланыстар орнатылып, мәдени және туыстық қатынастар қалыптасты. Бұл біздегі этностардың өз тілі мен мәдениетін жоғалтпай әрі қарай дамытуына септігін тигізуде.

5-кесте. 1999 жылғы санақ материалдары бойынша балқарлардың санының жыныс бойынша және орналасу ерекшеліктері [7, с. 6, 50–51, 53, 65–67, 77–78, 80, 92–94, 104–105, 107, 119–121, 131–133, 143–144, 146, 158–159, 161, 173–175, 182–184, 194–196, 206–208, 208–219, 221, 233–235, 237–238, 240]

Облыс	Жалпы адам саны	ерлер	әйелдер
Ақмола облысы	187	91	96
Ақтөбе облысы	17	7	10
Алматы облысы	683	325	358

Атырау облысы	4	1	3
Шығыс Қазақстан облысы	16	9	7
Жамбыл облысы	436	190	246
Батыс Қазақстан облысы	5	–	5
Қарағанды облысы	55	26	29
Қостанай облысы	19	12	7
Қызылорда облысы	2	–	2
Маңғыстау облысы	5	2	3
Павлодар облысы	239	119	120
Солтүстік Қазақстан облысы	21	13	8
Оңтүстік Қазақстан облысы	33	14	19
Астана қаласы	37	13	24
Алматы қаласы	320	153	167
Қазақстан бойынша	2079	975	1104

Кестеден белгілі болып отырғандай 1999 жылғы санақ бойынша еліміздегі балқарлардың жалпы саны 2079 адам болған. Соның басым көпшілігі Жамбыл облысында 436 балқар тұрады, оның 190 ер жынысты болса, 246 әйел адам. Сонымен қатар, Алматы облысында 683 балқар тіркеліп, оның 325 еркек, 358 әйелдер. Дәл осындай жағдай Алматы қаласында да тіркелген. Алматыдағы балқарлардың саны 1999 жылы 320 адамды құрап, оның 153 ер адам болса, тиісінше 167 адам әйелдер болып келеді. Павлодар облысында да 239 балқар болса, оның 119 ер адам, 120 әйел адам. Ал Ақмола облысында 187 адам, оның 91 ерлер, 96 әйелдер. Бұл беріп отырған мәліметтердің облыстарда көп кездеседі деп таңдағандарымыз. Ал қалған облыстарда тіпті аз кездеседі, әсіресе батыс облыстарда 4–5 адамды құраса, қалған облыстарда 20–50 адам аралығында. Ал жыныстық ерекшелігіне келетін болсақ сан жағынан бұлардың арасында айтарлықтай айырмашылық жоқ.

6-кесте. 1999 жылғы санақ материалдары бойынша қарашайлардың санының жыныс бойынша және орналасу ерекшеліктері [7, с. 6, 50, 52–53, 65–66, 68, 77, 79–80, 92–94, 104, 106–107, 119–120, 122, 131–133, 143, 145–146, 158, 160–161, 173–175, 182–183, 185, 194–195, 197, 206–207, 209, 218, 220–221, 233–234, 236–237, 239–240]

Облыс	Жалпы адам саны	ерлер	әйелдер
Ақмола облысы	43	25	18
Ақтөбе облысы	6	5	1
Алматы облысы	71	33	38
Атырау облысы	2	2	–
Шығыс Қазақстан облысы	13	7	6
Жамбыл облысы	702	328	374
Батыс Қазақстан облысы	8	4	4
Қарағанды облысы	58	41	17
Қостанай облысы	9	6	3
Қызылорда облысы	3	1	2
Маңғыстау облысы	11	7	4
Павлодар облысы	7	4	3
Солтүстік Қазақстан облысы	6	2	4
Оңтүстік Қазақстан облысы	352	167	185
Астана қаласы	4	3	1

Алматы қаласы	105	57	48
Қазақстан бойынша	1400	692	708

Жоғарыда келтірілген 5-кестедегі балқарлардың көрсеткіштеріне қарағанда қарашайлардың өзіндік ерекшеліктері бар, себебі қарашайлардың басым көпшілігі оңтүстік облыстарды мекендеген. Оның ішінде Жамбыл облысында 702 адам болса, оның 328 ерлер, ал 374 әйел адамдар. Байқағанымыздай еліміздегі қарашайлардың 50 % осы Жамбыл облысында тұрады. Сәйкесінше Оңтүстік Қазақстан облысындағы қарашайлардың саны 352 адамды құрап, оның 167-сі ерлер, 185-і әйелдер болып келеді. Сан жағынан көп орналасқан аймақ бұл Алматы қаласы, онда қарашайлардың 105 адам тіркелген. Оның 57 ерлер болса, 48-і әйелдер. Бұл этностың осылай орналасуынан байқайтынымыз, олардың көп жылдардан бері ел ішіндегі миграциялық үрдістерден тыс қалғанын көрсетеді. Яғни депортацияланған кезде орналасқан жерлерінен аса көп қозғалмаған. Ал қалған облыстардағы қарашайлардың саны салыстыруға келмейді. Себебі аз шоғырланған. Бұл этносоциологияның заңдылықтарына сәйкес келмегендіктен бұл топтарды ерекшелеп көрсетпеуді жөн көрдік.

Екі туыс этностың 2009 жылғы санақ материалдарындағы мәліметтердегі орналасуына тоқталатын болсақ, келесідей көрініс береді.

7-кесте. 2009 жылғы санақ бойынша балқар және қарашай этностарының саны мен орналасуы және жынысқа бөлінуі [8, с. 4, 6–8; 9, с. 4, 6–8; 10, с. 4, 6, 8; 11, с. 4, 6–7; 12, с. 4–5, 7; 13, с. 4, 6–8; 14, с. 4, 6, 8; 15, с. 4, 7–8; 16, с. 4–6; 17, с. 4, 6–7; 18, с. 4, 6, 8; 19, с. 4, 6–8; 20, с. 4, 6–8; 21, с. 4, 6, 8; 22, с. 4; 23, с. 4]

Облыстар	этностар	Жалпы адам саны	ерлер	әйелдер	Қала тұрғыны		Ауыл тұрғыны	
					ерлер	әйелдер	ерлер	әйелдер
Ақмола облысы	балқар	116	53	63	24	34	29	29
	қарашай	35	20	15	2	3	18	12
Ақтөбе облысы	балқар	54	32	22	23	12	9	10
	қарашай	4	3	1	2	1	1	–
Алматы облысы	балқар	578	289	289	15	15	274	274
	қарашай	33	18	15	3	6	15	9
Атырау облысы	балқар	24	14	10	9	9	5	1
	қарашай	1	1	–	1	–	–	–
Батыс Қазақстан облысы	балқар	11	6	5	5	3	1	2
	қарашай	7	5	2	5	2	–	–
Жамбыл облысы	балқар	341	176	165	17	17	159	148
	қарашай	543	276	267	74	65	202	202
Қарағанды облысы	балқар	93	38	55	29	46	9	9
	қарашай	32	23	9	19	8	4	1
Қостанай облысы	балқар	28	18	10	4	4	14	6
	қарашай	2	2	–	1	–	1	–
Қызылорда облысы	балқар	3	3	0	3	0	–	–
	қарашай	7	3	4	3	4	–	–
Маңғыстау облысы	балқар	7	3	4	2	4	1	–
	қарашай	5	3	2	3	2	–	–
Оңтүстік Қазақстан облысы	балқар	36	18	18	10	10	8	8
	қарашай	196	100	96	34	28	66	68
Павлодар облысы	балқар	242	128	114	45	45	83	69
	қарашай	9	6	3	4	2	2	1

Солтүстік Қазақстан	балқар	23	13	10	6	4	7	6
	қарашай	5	2	3	1	1	1	2
Шығыс Қазақстан облысы	балқар	13	5	8	4	4	1	4
	қарашай	8	4	4	3	4	1	–
Астана қаласы	балқар	44	16	28				
	қарашай	10	6	4				
Алматы қаласы	балқар	185	84	101				
	қарашай	98	56	42				

2009 жылғы санақ қорытындылары бойынша балқар және қарашай этносының саны мен орналасуын нақты анықтадық. Соның ішінде бұл этностардың еліміздің оңтүстік өлкелерін мекендеп отырғанын көреміз. Бұл олардың шаруашылық жүргізуіне қолайлы, табиғи-климаттық жағынан тиімді мекен болып табылады. Зерттеу нәтижесінде қарашайлар мен балқарлардың өте жиі қоныстануы және ұқсас дәреже көрсетуі Жамбыл облысындағы үрдістерге тән екені анықталды. Алайда басқа да оңтүстік аймақтарда ауыспалы дәрежеде екі этнос кезекпен белсенділік алады. Оның ішінде балқарлардың Павлодар облысында тұрақтап қалуы Кавказ халықтары үшін ерекше құбылыс ретінде көрсетуге болады. Ал қарашайлардың тек Жамбыл облысына ерекше тұрақтануы тек қана саяси жағдай емес, сонымен қатар, олардың атамекені Солтүстік Кавказдағы мүмкіндіктерді еліміздің осы аймақтарында ұқсастықтардың болуын дәлелдейді. Жалпы еліміздегі түркі тектес этностардың көпшілігі ауылдық жерлерде орналасқандықтан, бұл екі туыс этносқа да осындай ерекшелік тән. Осы құбылыс келесі санақтарда қарашай-балқарлардың санының көбеюін ауылдық жерлерде тұратын өкілдерімен байланыстыруға болады.

Сондықтан келешекте бұл этностардың өсу динамикасын немесе азаю құбылыстарын нақты анықтау үшін жас ерекшелік жағынан жаңаша зерттеуді талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Бизаков С. Түбі бір түркілер. – Алматы, 2000. – 320 бет.
- 2 Население Казахстана по Всесоюзной переписи населения 1939 года. В 5-ти томах. 1 том. – Алматы, 2009. – 400 стр.
- 3 История Казахстана: народы и культуры: учеб. пособие / Масанов Н.Э. и др. – Алматы, 2001. – 608 с.
- 4 ГАРФ, ф. 9479, оп. 1, д. 182, л. 209.
- 5 Депортированные народы в Казахстан: время и судьбы. – Алматы, 1998. – С. 241.
- 6 Национальный состав, вероисповедание и владение языками в Республике Казахстан // Итоги национальной переписи населения 2009 года в Республике Казахстан. Статистический сборник / под ред. А. Смаилова. – Астана, 2010. – 297 с.
- 7 Национальный состав населения Республики Казахстан. Том 4. Часть 1. Население Республики Казахстан по национальностям, полу и возрасту / Итоги переписи населения 1999 года в Республике Казахстан. Статистический сборник / Под ред. А. Смаилова. – Алматы, 2000. 242 стр.
- 8 Акмолинская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 150 с.
- 9 Актюбинская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 130 с.
- 10 Алматинская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 162 с.
- 11 Атырауская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 118 с.
- 12 Западно-Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 124 с.
- 13 Жамбылская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 132 с.

- 14 Карагандинская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 160 с.
- 15 Костанайская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 148 с.
- 16 Кызылординская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 106 с.
- 17 Мангистауская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 120 с.
- 18 Южно-Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 150 с.
- 19 Павлодарская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 144 с.
- 20 Северо-Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 138 с.
- 21 Восточно-Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 150 с.
- 22 Город Астана. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 74 с.
- 23 Город Алматы. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник / Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 118 с.

МАЗМҰНЫ

Атығаев Н. МОҒҰЛДАРДЫҢ ИСЛАМДЫ ҚАБЫЛДАУЫ (МЫРЗА МҰХАММЕД ХАЙДАРДЫҢ «ТАРИХ-И РАШИДИ» МӘЛІМЕТТЕРІ БОЙЫНША).....	8
Бейсегулова А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАРАШАЙ ЖӘНЕ БАЛҚАР ЭТНОСЫНЫҢ САНЫ МЕН ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОРНАЛАСУЫ.....	16
Бейсенов А. САРЫАРҚА – КӨНЕ МӘДЕНИЕТ ӨЛКЕСІ.....	25
Бейсенов А., Жұмабекова Г., Базарбаева Г. САҚ ДӘУІРІНДЕГІ САРЫАРҚА ТАЙПАЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМ МӘДЕНИЕТІ.....	32
Белоус Г.С. О.А. ШКАПСКИЙ ХІХ ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫ МЕН ХХ ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ АГРАРЛЫҚ САЯСАТ ТУРАЛЫ.....	37
Досанова Р.Ш. Н.Ә. НАЗАРБАЕВ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ ГЕНЕРАТОРЫ.....	50
Досанова Р.Ш. ҰЛТТЫҚ ИДЕЯ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЖӘНЕ ОНЫҢ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ РЕФОРМА БОЙЫНША ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУЫ.....	56
Есімова Ж.Қ. ТЫҢ ИГЕРУ КЕЗЕҢІНДЕ ҚОС ТІЛ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЭТНИКАЛЫҚ ҮДЕРІСТЕР.....	60
Есімова Ж.Қ. АЛҒАШҚЫ ТЫҢ ИГЕРУШІЛЕРДІҢ МӘДЕНИ-ТҰРМЫСТЫҚ ЖАҒДАЙЫ.....	74
Жеңіс Ж., А. Дияб Н. ИРАННЫҢ ҚАЗАҚСТАН МЕН ШЫҒАНАҚ ЕЛДЕРІМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ РОЛІ.....	85
Жеңіс Ж., М. Атик Султан К. ТӘУЕЛСІЗДІК АЛҒАННАН СОҒҒЫ ИРАННЫҢ ҚАЗАҚСТАНҒА РУХАНИ-МӘДЕНИ ЫҚПАЛЫ ...	91
Иембекова М.О. СИРИЯДАҒЫ ҚАҚТЫҒЫСТЫ РЕТТЕУ БАҒЫТЫНДАҒЫ ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ ОҒАН ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАТЫСЫ.....	97
Исламбекқызы Ж. ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ ЖАЛАҒАШ АУДАНЫНА 1960-ШЫ ЖЫЛДАРЫ ҚОНЫС АУДАРҒАН ОТБАСЫЛАР.....	105
Исова Л.Т. ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯЛЫҚТЫҢ ГЕОСАЯСИ ӨЛШЕМДЕРІ.....	110
Исова Л.Т. ҚАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЖАҢА КЕЗЕҢДІК ЖҮЙЕСІ ҚАРСАҢЫНДАҒЫ СОЛТҮСТІК АФРИКА МЕН ТАЯУ ШЫҒЫС МЕМЛЕКЕТТЕРІ.....	119
Исова Л.Т. СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ ҚАЗАҚ-МОҢҒОЛ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ БАСЫМ-БАҒЫТТАРЫ.....	127
Калемшариев Е. «МОҢҒОЛ ҚҰПИЯ ШЕЖІРЕСІ» ЖАЗЫЛҒАН УАҚЫТЫ ЖАЙЛЫ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ПІКІР ТАЛАСТАРЫ.....	136
Камалов А.К., Сауданбекова Ш.Т. ҚАЗАҚТАР МЕН ЖАПОНДАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫНДАҒЫ ЫРЫМ-ТИЫМ, РӘМІЗДЕР, СЕМИОТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ.....	141
Картаева Т.Е. ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ ФОТОДЕРЕКТЕРДІҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	146

Қилыбаева П.Қ. ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ҚАЗІРГІ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫҢ ДАМУЫ.....	155
Қилыбаева П.Қ., Нұрсұлтанова Л.Н. ОРТАЛЫҚ АЗИЯ АЙМАҒЫНДАҒЫ СУ МӘСЕЛЕСІ: САЯСИ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ...	163
Күзембаева Ә.Б., Байкушикова Г.С. ИЗРАИЛЬДІК ЛОББИЗМНІҢ АҚШ-ТЫҢ СЫРТҚЫ САЯСИ БАҒЫТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЫҚПАЛЫ ЖӨНІНДЕ.....	172
Күзембай С.А. АБЫЛАЙ ХАН – ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ АЗАТТЫҒЫНЫҢ СИМВОЛЫ («МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫ МӘСЕЛЕСІ АЯСЫНДА).....	178
Құрманбаева Қ.С. САЯСИ ҚУҒЫН-СҮРГІНГЕ ҰШЫРАҒАНДАРДЫҢ АРЫЗ-ШАҒЫМДАРЫ ТАРИХИ ДЕРЕК РЕТІНДЕ (XX ғ. 20-30 жж.).....	185
Мақашева К.Н., Сейдахметова А.А. ОҢТҮСТІК АФРИКА РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ АПАРТЕИД ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ САЯСАТ МӘСЕЛЕСІ ЖӨНІНДЕ.....	190
Мақашева К.Н. ҚАЗАҚСТАН-ФРАНЦИЯ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕСТІК ЖӨНІНДЕГІ МӘСЕЛЕДЕ.....	200
Мейрманова Г.А., Жандыбаева С.С. ДАЛАЛЫҚ ЭТНОГРАФИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	209
Мурзаходжаев Қ.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖӘДИДТІК ҚОЗҒАЛЫСТЫҢ ТАРИХНАМАСЫ.....	217
Нұрғазықызы Д. ЗИЯТ ШӘКӘРІМҰЛЫНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ КЕЛБЕТІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ЫҚПАЛ ЕТКЕН ФАКТОРЛАР.....	226
Рахимова А.А. СЕМЕЙ ҚЫЗДАР ПРОГИМНАЗИЯ МЕН ГИМНАЗИЯСЫНЫҢ ТАРИХЫНАН (1856-1917ж.ж.).....	235
Серікқызы А. ХІХ-ХХ ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ-АҒАРТУШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ	247
Хайрулдаева А. ХІХ ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚТАРДЫҢ ХИУА ЖӘНЕ ҚОҚАН ХАНДЫҚТАРЫМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ ТУРАЛЫ ЖЫРАУЛАР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДА.....	253
Хорват В. ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ АРЖАН ТИПТЕС ҚОРҒАНДАРЫН ЗЕРТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	260
Шалагин А.В. IV-XII ҒАСЫРЛАРДА ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕН ҚАЗАҚСТАНДА ХРИСТИАНДЫҚТЫҢ ЕНУІ ТУРАЛЫ ТАРИХИ КӨЗДЕРІ (КЕЙІНГІ АНТИКАЛЫҚ КЕЗЕҢ, ОРТАҒАСЫРЛАР).....	271

СОДЕРЖАНИЕ

Атыгаев Н. ИСЛАМИЗАЦИЯ МОГУЛОВ (ПО СВЕДЕНИЯМ «ТАРИХ-И РАШИДИ»МИРЗА МУХАММАД ХАЙДАРА).....	8
Бейсегулова А. ЧИСЛЕННОСТЬ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КАРАЧАЕВСКОГО И БАЛКАРСКОГО ЭТНОСА В КАЗАХСТАНЕ.....	16
Бейсенов А. САРЫАРҚА – КӨНЕ МӘДЕНИЕТ ӨЛКЕСІ.....	25
Бейсенов А., Джумабекова Г., Базарбаева Г. ХУДОЖЕСТВЕННАЯ КУЛЬТУРА НАСЕЛЕНИЯ САРЫАРКИ В ЭПОХУ САКОВ.....	32
Белоус Г.С. О.А. ШКАПСКИЙ ОБ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКЕ В КАЗАХСКОЙ СТЕПИ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВВ.....	37
Досанова Р.Ш. Н.А. НАЗАРБАЕВ ГЕНЕРАТОР ИДЕИ «МӘНГІЛІК ЕЛ».....	50
Досанова Р.Ш. НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ "МӘНГІЛІК ЕЛ" И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ ПО ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ РЕФОРМЕ.....	56
Есимова Ж.К. ЭТНОЯЗЫКОВЫЕ ПРОЦЕССЫ В УСЛОВИЯХ ДВУЯЗЫЧИЯ В ПЕРИОД ЦЕЛИНЫ.....	60
Есимова Ж.К. КУЛЬТУРНО-БЫТОВЫЕ УСЛОВИЯ ЖИЗНИ ПЕРВОЦЕЛИННИКОВ.....	74
Женис Ж., А. Дияб Н. РОЛЬ ИРАНА В ОТНОШЕНИЯХ КАЗАХСТАНА СО СТРАНАМИ ЗАЛИВА: ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	85
Женис Ж., М. Атик Султан К. ДУХОВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ВЛИЯНИЕ ИРАНА В КАЗАХСТАН ПОСЛЕ НЕЗАВИСИМОСТИ.....	91
Иембекова М.О. ДИПЛОМАТИЧЕСКОЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕ КОНФЛИКТА В СИРИИ И УЧАСТИЕ В НЕМ КАЗАХСТАНА.....	97
Исламбеккызы Ж. ПЕРЕСЕЛЕНЦЫ В ДЖАЛАГАШСКИЙ РАЙОН КЫЗЫЛОРДИНСКОЙ ОБЛАСТИ В 1960 ГОДАХ.....	105
Исова Л.Т. ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ ЕВРАЗИЙСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	110
Исова Л.Т. ГОСУДАРСТВА СЕВЕРНОЙ АФРИКИ И БЛИЖНЕГО ВОСТОКА НАКАНУНЕ НОВОЙ ПЕРИОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ.....	119
Исова Л.Т. СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ ҚАЗАҚ-МОНҒОЛ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ БАСЫМ-БАҒЫТТАРЫ.....	127
Калемшариев Е. ТЕОРИИ УЧЁНЫХ О ВРЕМЕНИ СОСЛОВИЯ «СОКРОВЕННОГО СКАЗАНИЯ МОНГОЛОВ».....	136
Камалов А.К., Сауданбекова Ш.Т. СУЕВЕРИЯ И ОБЫЧАЙ В НАЦИОНАЛЬНОМ МИРОВОЗРЕНИИ КАЗАХОВ И ЯПОНЦЕВ. СЕМИОТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	141
Картаева Т.Е. ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ ЗНАЧЕНИЯ ФОТОИСТОЧНИКОВ В ИСТОРИЧЕСКОМ ИССЛЕДОВАНИИ.....	146
Килыбаева П.К. МЕЖКУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	155

Килыбаева П.К., Нурсултанова Л.Н. ПРОБЛЕМА ВОДНЫХ РЕСУРСОВ В РЕГИОНЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ.....	163
Кузембаева А.Б., Байкушикова Г.С. К ВОПРОСУ О ВЛИЯНИИ ИЗРАИЛЬСКОГО ЛОББИ В ФОРМИРОВАНИИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОГО КУРСА США.....	172
Кузембай С.А. АБЛАЙ ХАН – СИМВОЛ СВОБОДЫ КАЗАХСКОГО НАРОДА (К ПРОБЛЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»).....	178
Курманбаева К.С. ЖАЛОБЫ-ЗАЯВЛЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК (20-30- ЕГ. XX В.).....	185
Макашева К.Н., Сейдахметова А.А. К ВОПРОСУ ПОЛИТИКИ ЮЖНО-АФРИКАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В УСЛОВИЯХ АПАРТЕИДА...	190
Макашева К.Н. КАЗАХСТАН-ФРАНЦИЯ: К ВОПРОСУ О СТРАТЕГИЧЕСКОМ ПАРТНЕРСТВЕ В XXI ВЕКЕ.....	200
Мейрманова Г.А., Жандыбаева С.С. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОЛЕВОЙ ЭТНОГРАФИИ.....	209
Мурзаходжаев К.М. ИСТОРИОГРАФИЯ ДЖАДИДСКОГО ДВИЖЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	217
Нургазы Д. ФАКТОРЫ, ПОВЛИЯВШИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ ЗИЯТА ШАКАРИМУЛЫ.....	226
Рахимова А.А. ИЗ ИСТОРИИ СЕМИПАЛАТИНСКОЙ ЖЕНСКАЯ ПРОГИМНАЗИИ И ГИМНАЗИИ (1856 – 1917 ГГ.).....	235
Сериккызы А. НАУЧНАЯ И КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ XIX-XX ВЕКА.....	247
Хайрулдаева А. ОТНОШЕНИЯ КАЗАХОВ С ХИВИНСКИМ И КОКАНДСКИМ ХАНСТВАМИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА В ТВОРЧЕСТВЕ ЖЫРАУ.....	253
Хорват В. ВОПРОСЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КУРГАНОВ АРЖАНСКОГО ТИПА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	260
Шалагин А.В. ИСТОРИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ ПО ВОПРОСУ ПРОНИКНОВЕНИЯ ХРИСТИАНСТВА В ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ И В КАЗАХСТАН В IV-XII ВЕКАХ (ПОЗДНЯЯ АНТИКА, СРЕДНИЕ ВЕКА).....	271

CONTENTS

Atygaev N. THE ISLAMIZATION OF MOGHULS (ACCORDING TO MIRZA MUHAMMAD HAIDAR'S «TARIKH-I RASHIDI»)	8
Beysegulova A. NUMBER AND GEOGRAPHICAL LOCATION OF KARACHAY AND BALKAR ETHNIC GROUPS IN KAZAKHSTAN	16
Beisenov A. SARYARKA - LAND OF ANCIENT CULTURE	25
Beisenov A., Jumabekova G., Bazarbayeva G. THE ART OF THE SARYARKA IN THE SAKA EPOCH	32
Belous G.S. O.A. SHKAPSKY ABOUT AGRARIAN POLICY IN THE KAZAKH STEPPE AT THE END OF XIX – THE BEGINNING OF THE XXTH CENTURIES	37
Dosanova Sh.R. N.A. NAZARBAYEV GENERATOR OF THE IDEA "MANGILIK EL"	50
Dosanova Sh.R. THE NATIONAL IDEA "MANGILIK EL" AND ITS IMPLEMENTATION ON INSTITUTIONAL REFORM	56
Esimova K.Zh. ETHNO-LINGUISTIC PROCESSES IN THE CONDITIONS OF BILING IN THE PERIOD OF GOALINE	60
Esimova K.Zh. CULTURAL-CONDITIONAL CONDITIONS OF LIFE OF THE FIRST CHERRES	74
Zhengis Zh., A. Dyab N. THE ROLE OF IRAN IN RELATIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND THE GULF COUNTRIES: HISTORICAL ANALYSIS	85
Zhengis Zh., M. Atik Sultan K. SPIRITUAL-CULTURAL INFLUENCE OF IRAN TO KAZAKHSTAN AFTER PURCHASING INDEPENDENCE	91
Iembekova M.O. DIPLOMATIC SETTLEMENT OF THE CONFLICT IN SYRIA AND THE PARTICIPATION OF KAZAKHSTAN	97
Islambekkyzy Zh. SETTLERS IN THE DZHALAGASH REGION OF THE KYZYLORDA IN THE 1960TH YEARS	105
Issova T.L. GEOPOLITICAL MEASUREMENTS OF EURASIANS' IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION	110
Issova T.L. THE STATES OF NORTH AFRICA AND THE MIDDLE EAST ON THE EVE OF NEW PERIODIC SYSTEM OF THE MODERN INTERNATIONAL RELATIONS	119
Issova T.L. PRIORITY THE DIRECTIONS OF THE KAZAKH-MONGOLIAN RELATIONS IN FOREIGN POLICY	127
Kalemshariv Y. SCIENTISTS THEORIES ON THE TIME OF COMPOSITION OF THE "SECRET HISTORY OF MONGOLS"	136
Kamalov A.K., Saudanbekov Sh.T. THE RITUAL CULTURE OF KAZAKH AND JAPANESE IN NATIONAL WORLDVIEWS. SEMIOTIC ANALYZE	141

Kartaeva E.T. HISTORICAL AND CULTURAL SIGNIFICANCE OF PHOTOGRAPHIC SOURCES IN HISTORICAL RESEARCH.....	146
Kilybaeva P.K. INTERCULTURAL DEVELOPMENT IN CENTRAL ASIA AT THE PRESENT STAGE.....	155
Kilybaeva P.K., Nursultanova L.N. THE PROBLEM OF WATER RESOURCES IN CENTRAL ASIAN REGION: SOCIO-ECONOMIC ASPECTS.....	163
Kuzembayeva B.A., Baikushikova S.G. INFLUENCE OF THE ISRAEL LOBBY IN SHAPING US FOREIGN POLICY.....	172
Kuzembay S.A. ABLAH KHAN - A SYMBOL OF FREEDOM OF THE KAZAKH PEOPLE(TO THE PROBLEM OF NATIONAL IDEA "MANGILIK EL").....	178
Kurmanbayeva S.K. COMPLAINTS-APPLICATIONS OF POLITICAL REPRESSION AS A HISTORICAL SOURCE(20-30YEARS OF XXCENTURY).....	185
Makasheva N.K., Seidakhmetova A.A. TO THE QUESTION OF THE POLICY OF THE SOUTH AFRICAN REPUBLIC IN THE CONDITIONS OF APARTHEID.....	190
Makasheva N.K. KAZAKHSTAN-FRANCE: TO A QUESTION OF STRATEGIC PARTNERSHIP IN XXI A CENTURY.....	200
Meirmanova A.G., Zhandibaeva S.S. RELEVANCE AGAINST CYBERCRIME.....	209
Murzakhodzhaev M.K. HISTORIOGRAPHY OF THE JADID'S MOVEMENT IN KAZAKHSTAN.....	217
Nurgazy D. THE FACTORS THAT AFFECTED THE FORMATION OF ZIYAT SHAKARIMULY'S PERSONALITY.....	226
Rakhimova A.A. FROM THE HISTORY OF THE SEMIPALATINSK FEMALE PROGYMNASIUM AND GYMNASIUM (1856 – 1917).....	235
Serikqyzy A. SCIENTIFIC AND CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE KAZAKH INTELLECTUALS OF THE XIX-XX CENTURY.....	247
Khairuldaeva A. RELATIONS OF THE KAZAKHS WITH THE KHIVA AND KOKAND KHANATES IN THE FIRST HALF OF THE XIX CENTURY IN THE ART OF ZHYRAU.....	253
Horvath V. PROBLEMS OF THE RESEARCH OF THE KURGANS OF ARZHAN-TYPE OF CENTRAL ASIA.....	260
Shalagin A.B. HISTORICAL SOURCES ON THE PENETRATION OF CHRISTIANITY INTO CENTRAL ASIA AND KAZAKHSTAN IN THE IV-XII CENTURIES(LATE ANTIQUITY, MIDDLE AGES).....	271

EDU.E-HISTORY.KZ

Электрондық ғылыми журналы
2017. 2(10)

Бас редактор: Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген: Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2017.

Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.

Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй